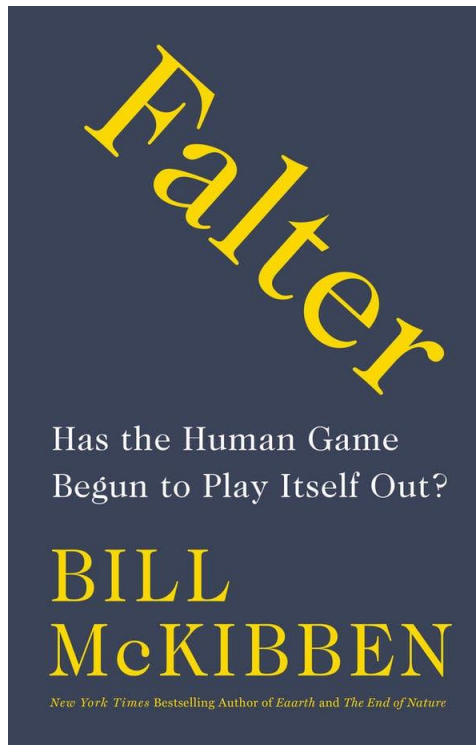

Paul Fleckenstein

Att stoppa klimatförändringen kommer aldrig att vara någon ”bra investering”

Följande artikel är hämtad ur den amerikanska vänstertidskriften *Jacobin Magazine* 29/7 2019. Det är en recension av klimataktivisten Bill McKibbens bok *Falter – Has the Human Game Begun to Play Itself Out?* (Henry Holt and Co., 2019)

McKibben har skrivit flera böcker och ett stort antal artiklar om miljöfrågor, särskilt om klimatfrågan och brukar räknas till en av världens bästa ”gröna journalister” (enligt *Time* den allra bästa). Han hävdar att det krävs kraftfulla åtgärder för att bekämpa klimathotet.¹

Vad gäller analysen och beskrivningen av det svåra läge som vi befinner oss i vad gäller klimathotet, så håller recensenten med McKibbens dystra bild, men ifrågasätter McKibbens förslag på lösningar – de duger inte för att förhindra klimatkatastrofen.

MF

Klimataktivisterna Bill McKibbens nya bok är en utmärkt påminnelse om hur akut klimatkrisen är. Men han snubblar när han försöker förorda gröna kapitalistiska lösningar på en fråga som kräver systemförändring.

Bill McKibben, klimataktivist och grundare av *350.org*, professor i miljöstudier, bästsäljande

¹ Se Wikipedias presentation av författaren (på engelska): [Wikipedia om Bill McKibben](#)

författare och journalist, behöver inte någon längre introduktion. Han har svarat för enorma bidrag för att göra allmänheten medveten om det nödvändiga i att förhindra klimatkatastrofen. Och han fortsätter att svara för viktiga bidrag till kampen som *Extinction Rebellion* och den globala klimatstrejken den 20 september.

Under de 30 år som gått mellan hans välkända *The End of Nature* och den nya boken *Falter* från i år har planetens ekologiska öde gått mot värsta tänkbara scenario. Inför den hotande klimatkatastrofen behöver vi verkligen nya böcker som kan förmedla att läget för miljön är akut och bidrar till en politisk förståelse som kan leda till agerande. Mc Kibbens *Falter* lever upp till det första kravet men misslyckas helt vad gäller det andra.

McKibben talar under Bernie Sanders-kampanjen i januari 2016 (CC BY-SA 2.0)

Ekologiskt sammanbrott

Falter är en lysande skildring av det ekologiska sammanbrottet. Den grundar sig på klimatvetenskap och skildrar kraftfullt det otal sätt som växthusutsläppen för gott påverkar och destabiliserar planeten.

Höjda temperaturer kommer att utsätta 1,5 miljarder människor för en förening av temperatur och fuktighet, där människan bara kan överleva några timmar. Snabba klimatförändringar riskerar att radikalt rubba den växt-, insekts- och markekologi, som gör jordbruk möjligt. Nittiotre procent av hettan samlas i vatten och havens surhetsgrad har redan ökat med 30 procent på grund av koldioxidutsläppen. En ytterligare ökning hotar totalt sammanbrott för havens ekosystem. Internationella migrationsorganisationen gör bedömningen att det 2050 kommer att finnas närmare 200 miljoner klimatflyktingar, eller kanske rent av ända upp till en miljard.

Vad McKibben kallar det mänskliga utrymmet krymper hastigt. Den ekologiska förstörelsen minskar människans manöverutrymme. Stora bestånd av mänsklig kunskap om naturen håller också på att försvinna. McKibben ger en nyanserad och övertygande redogörelse för denna katastrof. Det finns mycket att ta kamp för.

Rötterna till katastrofen

Vårt sätt att analysera en fråga avgör hur vi ska kunna ta oss and den. Det är därför av värde

att titta närmare på vad McKibben anger som rötterna till klimatkatastrofen.

McKibben radar upp de skurkar som bidrar till den ekologiska katastrofen: oljebolagen, Kochbröderna, klimatförnekarna, våra förväntningar om ständiga förbättringar, tillväxtsystemet, hyperindividualismen, de psykologiska följderna av att ingå i ett konsumentparadis, tidsandan och inkomst- och förmögenhetsklyftorna. Även om han emellanåt pekar på mäktiga aktörer talar han framför allt om attityder och tänkesätt.

I konsekvens med denna betoning av att det är idéer som driver på miljöförstörelsen blir för McKibben det avgörande ögonblicket, då ”Amerika kanske avgjorde planetens geologiska och teknologiska framtid”, övergången till nyliberalism på 1970-talet. McKibben hävdar att USA då gick in i en mer rovgirig era av avregleringar, privatisering, individualistisk girighet och växande inkomstklyftor som gjort det omöjligt för kapitalismen att reagera på den globala uppvärmningen. Han ger Ayn Rand² en stor del av skulden för de nya kapitalistiska normerna. Rand är mycket läst (på arbetsgivarhåll) och författare till kapitalistiska manifest som *Och världen skälvde* [1957] och *Urkällan* [1943]. Enligt McKibben deformerade Rayns hyllningar till själviskhet och individualism sättet att tänka bland de härskande i USA och malde sönder socialdemokratiska värderingar, vilket i sin tur satte stopp för möjligheterna att förhindra klimatkatastrofen.

Där framgår McKibbens felaktiga synsätt att klimatförstörelsen beror på dåliga idéer och politik och inte på grundläggande systemfrågor. Nyliberalismens intåg på 1970-talet berodde i själva verket på en allmän kris för kapitalismens profitbegär och inte på Ayn Rands idéer.

Efterkrigstidens högkonjunktur slutade med recessionen 1973. Den efterföljande perioden av ekonomisk stagnation berodde på överinvesteringar och minskade profitkvoter. Kapitalisterna och deras olika regeringar, från Houston till Sverige, började genomföra reformer för att minska produktionskostnaderna genom lönesänkningar, regleringar och skatter. Genom att krossa fackföreningarna, åtstramningar och minskade offentliga satsningar – utom för militären – kunde vinsterna tryggas och återge USA-kapitalismen dess lönsamhet. Kapitalismen lydde fortfarande samma krav på tillväxt och profiter (mer om detta nedan), men krävde nu en ny uppsättning normer.

Om man som kapitalist antar Ayn Rands individualistiska affärsideologi kommer det att bidra till att göra en mer framgångsrik, få lättare att avfärda de nackdelar som drabbar arbetare, samhälle och miljö. Men hennes ideologi var en effekt av, inte någon orsak till den nyliberala vändningen.

Om man inte kan förstå kapitalismens systemkaraktär och dess relation till klimatförändringen förordar McKibben i stället satsning på andra former av förändring: solkraftens möjlighet att omskapa kapitalismens energisystem och protester av icke vålds-karaktär, det senare då inte som medel för att ta makten av de härskande utan som ett sätt att förändra deras tänkande.

Falter ger förhoppningar om gröna, kapitalistiska lösningar. McKibben framhåller att detta är ”bra företagande”. Han lyfter fram en akademiker vid Harvard och företagare som försökt satsa på småskaliga former av solenergi (med blygsamma vinstmarginaler) på landsbygden i Afrika: ”Jag är inte socialist ... jag tror inte att människan är inriktad på det sättet. Men jag tror också att råvaruutvinnande kapitalism har gjort sitt.” Solpaneler producerar användbar energi direkt från solen och den teknologin håller på att bli billigare och mer tillgänglig och kan därför konkurrera ut den energi som produceras med fossilt bränsle.

² *Ayn Rand*, född Alisa Zinovjevna Rosenbaum den 2 februari 1905 i Sankt Petersburg, Ryssland, död 6 mars 1982 i Manhattan, New York, var en rysk-amerikansk filosof och författare. Hon förknippas främst med sin egen filosofiska skola *objektivismen* som förespråkar *rationell egoism, individualism, kapitalism (laissez faire)* och en *objektiv moral*. (Wikipedia). – *Red*

Den sortens tankegångar om grön kapitalism är helt utopiska, eftersom de är avhängiga av att motvilliga och fientliga aktörer, kapitalisterna, ändrar beteende och hela systemets sätt att fungera. Marx förklarade (och det skulle Goldman Sachs hålla med om) att kapitalismen är ett system som befinner sig i ständig expansion, inte på grund av några idéer hos kapitalisterna, utan för att ägarna måste investera kapital, exploatera arbetarna för att uppnå vinster, ackumulera mer kapital än vad som ursprungligen investerats, och detta åter och åter, annars kommer de att bli utkonkurrerade och eliminerade av andra kapitalister, som klarar av att skapa mer profit. Nationell och internationell konkurrens mellan kapitalister tvingar på alla kravet på tillväxt. Det är ett system där ”väx eller dö” avgörande för alla stora ekonomiska institutioners existens.

Miljöförstörelse ingår i kapitalismens kärna. Kapitalism är beroende av lönearbete. När ägarna lägger beslag på jorden blir naturen bara en resurs som tillsammans med arbetet bidrar till att skapa profiter. Detta leder till vad Marx betecknade som en ”metabolisk spricka”. När kapitalismen inledningsvis skilde stad och land åt stod kapitalistisk produktion i grunden i strid med jordens ekologiska behov – i detta fall pekade Marx på hur jordens bördighet förstördes samtidigt som man i städerna vräkte mänskligt avfall ut i floderna. I *Marx's Ecology* utvecklade John Bellamy Foster Marx' insikter om kapitalismens grundläggande oförenlighet med naturen.

Fossil energi har de senaste 200 åren haft en avgörande roll för utvecklingen av detta system. McKibben gör ett viktigt påpekande: ”Ett fat olja, som för närvarande kostar cirka 60 dollar, svarar för den energimängd som motsvarar 23 000 timmar av mänskligt arbete.” Men detta får honom inte att tänka ett steg till. Detta faktum är dock avgörande för att kunna förstå att kapitalismen utvecklades tillsammans med fossilt bränsle, eftersom denna kompakta och transportabla energikälla medförde en enorm ökning av företagarnas makt över arbetarna, och därmed arbetsproduktiviteten och profiterna. Inom kapitalismen finns ingen motsvarande ersättning.

Den som vill fördjupa sig i detta rekommenderas Fred Magdoffs och Chris Williams bok *Creating an Ecological Society*. Magdoff och Williams har samma utgångspunkt som McKibben, dvs principerna för kränkningen av planetens ekologi. Men de håller fast vid en vetenskaplig syn på de materiella orsakerna till den miljöförstörelse som pågår under kapitalismen och drar slutsatser om vilken politik och vilka strategier som kan leda till en förändring av samhället.

Finns något alternativ?

Finns det något alternativ till kapitalismen? Hur är det med socialismen? McKibben säger nej till båda. Han är överens med Ayn Rand om antikommunismen och avfärdar socialismen (som han blandar ihop med stalinism) som totalitär. Han påpekar också den miljöförstörelse och samhällsliga stagnation som rådde i Ryssland under kalla kriget.

Här ligger något viktigt. Om man tror att alla arbetarledda revolutioner slutar i katastrof och att det därför är nödvändigt att satsa på samarbete med dem som idag styr samhället (kapitalisterna och deras regeringsrepresentanter) då är alla radikala alternativ till status quo otänkbara.

Dessbättre har historikerna sedan 1950-talet svarat för många kritiska, sympatiskt hållna och inträngande skildringar av den kortvariga ryska revolutionen och försökt upplysa nuvarande generationer om hur ett alternativ till kapitalismen skulle vara möjligt. För den som vill veta mer är China Miévilles nyligen publicerade *October: The Story of the Russian Revolution* en alldeles utmärkt introduktion.

Skulle Sverige och socialdemokratin, som McKibben påstår, vara en tänkbar bas för ett alternativ? Greta Thunberg uppger att bara två procent av svenska folket är klimatförnekare, ändå startade hon sin protest utanför den svenska riksdagen på grund av dess brist på

agerande. Det en stat säger betyder lite för den politik man följer.

Vi är alla överens med McKibben att det finns delar av det svenska samhället, som utbildning, hälsovård och pensioner, som är bättre än i USA. Men det råkar också vara så att alla dessa landvinningar erövrats genom arbetarnas kamp efter första och andra världskriget i en region kännetecknad av masstrejker, arbetarråd, revolutionärt socialistiska masspartier och världens första arbetarrevolution i Ryssland som stor inspirationskälla. Socialdemokratiens reformer har berott på detta och inte på att ledarna haft bättre idéer. Och från 1970-talet har alla dessa landvinningar, i Sverige och på andra håll, utsatts för angrepp i en värld av nyliberal omdaning och åtstramningar.

Noteras bör också att Sverige är en stor vapenexportör, att Norge är en oljestat och ledande olje- och gasproducent i Nordsjön och att man fortfarande gör nya satsningar på infrastruktur för fortsatt olje- och gasutvinning. Även mer reglerade kapitalistiska ekonomier måste anstränga sig för att delta i kampen om tillväxt för att inte hamna i en ekonomisk kris.

Efter att ha uteslutit revolutionen föreslår McKibben teknologiska förändringar som stora byar av solpaneler där upplysta kapitalister ser till att bra teknologi på sikt kan ersätta dålig teknologi. Men då problemet har med själva systemet att göra är detta rent önsketänkande. Samma sorts önsketänkande som att råvaruutvinnande kapitalism är något föråldrat. Satsningar på råvaruutvinning fortsätter överallt i världen.

Triljoner dollar satsas inte bara på oljekällor och pipelines utan också på plast, kraftverk, flygplan, bilar, sjöfart och annan tillverkning som måste överges. Det finns inget som driver kapitalistiska företagare att upphöra med sådana lukrativa investeringar och om de gjorde det skulle vinsterna vara i allvarlig fara.

Klimaträttvisa och antikapitalism

Det är synd att McKibbens gör sitt resonemang till en kalldusch för mycket av de senaste exemplen på ökat klassmedvetande som lärarstrejkerna och framgångarna där och de växande antikapitalistiska stämningarna.

På kort sikt måste vi driva igenom reformer av typ *Green New Deal*, styra om statliga investeringar till ny infrastruktur inom transportsektorn, en hälsovårdsreform för alla och massiv satsning på sol- och vindkraft. Klasskamp och strejker är den viktigaste hävstången den stora majoriteten har över fåtalet makthavare på grund av arbetarnas förmåga inte bara att sätta stopp för produktionen utan också att leda den.

Den globala klimatstrejken den 20 september (för arbetare och studenter) är en viktig händelse, i synnerhet om det inte bara ses som ytterligare en internationell protest utan som ett led i arbetet på att koppla samman kollektiv organisering på arbetsplatserna med klimatkampen. Det är ett alternativ till att bara hålla på med lobbyverksamhet i hopp om att bolagen ska ta sitt förnuft till fånga. Om systemet utgör problemet då blir strejker det sätt där vi har möjlighet att få till stånd verkliga reformer.

Men till syvende och sist, om ekologisk förstörelse är inbyggd i kapitalismen krävs också systemförändring. Den nya socialistiska rörelsen, den största i USA sedan 1930-talet – för övrigt en av de senaste gångerna då socialdemokratiska reformer uppnåddes i detta land – kan ge stora bidrag till att smälta samman klass- och klimatkamp.

Läs den här boken, men diskutera den och debattera den. Det existentiella hot som redan drabbat miljontals kommer att nå oss alla. Vi behöver en klasskampspolitik. Vi behöver socialism med en demokratisk ekonomi där mänskliga behov och behoven hos naturen i övrigt kommer i främsta rummet.